

ZAŠTITA LGBT PRAVA U SRBIJI

pravna brošura

LIPRIS
ORGANIZACIJA ZA LEZEGIČKA LIJUDIKA PRAVA

Beograd, 2009. godina

ZAŠTITA LGBT PRAVA U SRBIJI

pravna brošura

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, Srbija, 2009. godina

Izdaje
Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, Srbija

tel: + 381 11 3341 855,
+ 381 11 3347 401

tel/fax: + 381 11 3225 065

mob: + 381 64 700 82 93

email: labris@labris.org.rs,
prava@labris.org.rs

web: www.labris.org.rs

Naziv publikacije
Zaštita LGBT prava u Srbiji – Pravna brošura

Priredila: Diana Miladinović

Tehničko uređenje i prelom: Adorjan Kurucz

Dizajn korica: Adorjan Kurucz

Lektura i korektura: Marija Savić

Štampa: Standard 2, Beograd

Tiraž: 500

Beograd, 2009. godina

Izdavanje ove publikacije pomogao je Švedski helsinski komitet za ljudska prava

Sva prava zadržava izdavač. Za svako korišćenje, umnožavanje i stavljanje u promet dela teksta ili teksta u celini potrebna je saglasnost Labrisa

Sadržaj

Uvod	5
Pojmovnik	7
Kako zakoni regulišu nasilje prema LGBT osobama u Srbiji?.....	9
Krivično pravo.....	11
Krivičnopravna regulativa nasilja prema LGBT osobama.....	11
Prijavljivanje krivičnog dela.....	11
Profesionalno ponašanje policije	12
Podnošenje krivične prijave	15
Kako se procesuiraju krivična dela?.....	16
Teška telesna povreda	16
Silovanje.....	17
Nasilje u porodici.....	17
Povreda ravnopravnosti	18
Predmet "Krsmanovača"	18
Predmet "Akapulko"	19
Rasna i druga diskriminacija	20
Procesuiranje krivičnih dela po privatnoj tužbi ili predlogu oštećenog/e.....	20
Laka telesna povreda	21
Zlostavljanje i mučenje	21
Ugrožavanje sigurnosti	22
Uvreda	22
Kleveta	22
Iznošenje ličnih i porodičnih prilika	22
Procedura u krivičnom postupku	23
Isključenje javnosti	24
Krivične sankcije.....	25
Zaštita žrtava i svedoka/kinja u krivičnom postupku	25
Zabranjena pitanja	25
Posebno osetljive žrtve i svedokinje/svedoci	26
Zaštićena/i svedokinja/svedok	26
Naknada štete u krivičnom postupku	27
Zastarelost u krivičnom postupku	28
Siromaško pravo.....	28

Prekršajno pravo	31
Prekršajna regulativa nasilja prema LGBT osobama	31
Procedura u prekršajnom postupku.....	31
Sankcija	32
Porodično pravo	33
Porodičnopravna regulativa nasilja – mere zaštite od nasilja u porodici....	33
Sudska procedura povodom tužbe za zaštitu od nasilja u porodici ...	34
Materinstvo i očinstvo u situaciji začeća uz biomedicinsku pomoć	35
Usvojenje.....	36
Koji još zakoni štite prava LGBT osoba u Srbiji?	39
Zakon o radiodifuziji.....	39
Zakon o javnom informisanju	39
Zakon o radu.....	41
Zakon o visokom obrazovanju.....	43
Međunarodno pravo	45
Koji još međunarodni dokumenti štite prava LGBT osoba?.....	45
Ugovor iz Amsterdama.....	45
Okvirna direktiva o jednakom tretmanu pri zapošljavanju.....	45
Povelja EU o osnovnim pravima.....	46
Rezolucije Evropskog Parlamenta (EP)	46
Rezolucija o jednakim pravima homoseksualaca i lezbejki iz 1994. godine.....	46
Savet Evrope	47
Odluka Parlamentarne skupštine Saveta Evrope od 26.septembra 200. godine	47
Evropska Konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (ECHR)	48
Član 8. "Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života"	48
Član 14. "Zabрана diskriminacije"	49
Protokol 12. Evropske Konvencije – Opšta zabrana diskriminacije..	50
Neke važnije sudske presude Evropskog suda za ljudska prava koje se odnose na prava LGBT osoba	50
Korisne informacije	57

Uvod

“Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima”

(Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 1)

Pravno savetovalište Labrisa je novi projekat koji je započet sredinom 2008. godine. Iskustvo pravnog savetovališta i praksa u radu sa LGBT osobama nije veliko, ali je značajno u meri da se prepoznaju potrebe i izazovi na koje nailaze lezbejke, gej muškarci, biseksualne i trans osobe (LGBT) u svakodnevnom životu u Srbiji.

Ova brošura je nastala iz potrebe da se LGBT populacija informiše o svojim pravima i zakonskim mogućnostima koje im pruža domaće pravo, kao i da stekne uvid o pravnoj regulativi evropskih institucija i Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Sama brošura može koristiti i široj populaciji i drugim marginalizovanim grupama u zaštiti od nasilja i diskriminacije.

Jedna od napomena urednice je i da ova brošura sadržajem nije obuhvatila transeksualne, interseksualne i queer osobe, mada neki delovi brošure mogu biti izvor informacija i za njih.

U brošuri su korišćeni delovi iz dve pravne brošure, prva objavljena u izdanju: Autonomnog Ženskog Centra - “Putokaz za moja prava - zaštita od nasilja u porodici” autorke Mirjane Wagner (a delovi su: zastarelost u krivičnom postupku, procedura u prekršajnom postupku, i sudska procedura povodom tužbe za zaštitu od nasilja u porodici), i delovi iz druge pravne brošure u izdanju Viktimološkog Društva Srbije - “Žrtve i svedoci u krivičnom postupku” (preuzeti delovi: prijavljivanje krivičnog dela, podnošenje krivične prijave, procedura u krivičnom postupku, isključenje javnosti, zaštita žrtava i svedoka, i naknada štete). U pripremi ove pravne brošure mnogo su doprinela i profesionalna iskustva koleginica i kolega iz “Kontre” i “Iskoraka”, lezbejske i gej pravne grupe iz Hrvatske i njihove pravne brošure “ LGBT prava zaštićena ustavom”.

Na kraju brošure se nalaze korisne informacije o nekoliko nevladinih organizacija koje pružaju direktnu podršku LGBT populaciji u Srbiji i kontakti nekih državnih institucija koje pružaju zaštitu građanima i građankama. Na listi nisu navedene neke druge nevladine organizacije iz Srbije koje rade sa LGBT populacijom, ali nemaju SOS telefone i savetovališta.

Ova brošura je nastala uz veliku podršku mojih koleginica i kolega, Dragane Vučković Marije Savić, Radenke Grubačić i Gorana Miletića, i bez čijih sugestija i iskustava sadržaj ne bi bio tako raznovrstan.

Smatram da će prva pravna brošura podstaći i ohrabriti mnoge LGBT osobe da osveste i prijave diskriminaciju i nasilje kojem su izloženi, a koja predstavljaju krivična dela. Kontakt Labrisovog pravnog savetovališta i lista drugih LGBT organizacija će im svakako pomoći u tome. Zakonodavstvo u Srbiji još uvek nema opšti antidiskriminacioni zakon, čije usvajanje очekujemo uskoro, ali postojeći zakoni, iako samo u delovima, ipak mogu pružiti osnov za zaštitu i sankcionisanje diskriminacije i nasilja.

Život bez diskriminacije i nasilja je pravo svake građanke i građanina Srbije, a LGBT osobe su deo društva, koje uživaju zaštitu istih zakona i trebalo bi da imaju ista prava kao i heteroseksualne osobe.

Diana Miladinović

Urednica pravne brošure i
voditeljica pravnog savetovališta Labrisa

Pojmovnik

Diskriminacija je svako pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva) u odnosu na osobe ili grupe, kao i na članove njihovih porodica, ili osobama u vezi sa njima, na otvoren ili prikriven način, a koja se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnom ili etničkom poreklu i pripadnosti, jeziku, verskom ili političkom ubedjenju, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovinskom stanju, rođenju, zdravstvenom stanju, bračnom statusu i drugim ličnim svojstvima.

Direktna diskriminacija postoji ako se osoba ili grupa u istoj ili sličnoj situaciji bilo kojim aktom ili radnjom stavlja ili su stavljeni u nepovoljniji položaj, ili bi mogli biti stavljeni u nepovoljniji položaj zbog nekog ličnog svojstva.

Indirektna diskriminacija postoji ako se osoba ili grupa, zbog njenog/njegovog, odnosno njihovog ličnog svojstva, stavlja u nepovoljniji položaj donošenjem akta ili preduzimanjem radnje koja je prividno zasnovana na načelu jednakosti tretmana i nediskriminacije, osim ako je taj akt ili radnja opravdana zakonitim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primerena i nužna.

Viktimizacija je oblik diskriminacije i postoji u slučaju: kada je diskrimisana osoba izložena dodatnom nepovoljnem tretmanu zbog toga što je podnela žalbu, molbu ili pokrenula postupak da bi se zaštitala od diskriminacije.

Pozitivna diskriminacija. Neće se smatrati diskriminacijom: odredbe zakona, propisa, kao ni odluke ili posebne mere donete u cilju poboljšanja položaja nacionalnih, etničkih, verskih, jezičkih i drugih manjina ili drugih ranjivih grupa ili lica kojima se pruža posebna zaštita, neophodna za uživanje i ostvarivanje njihovih prava pod istim uslovima pod kojima ih uživaju i ostvaruju druge/i.

Mobing je poseban oblik diskriminacije koji predstavlja sistematsko uzne-miravanje, maltretiranje ili vršenje psihološkog pritiska ili zlostavljanja na radnom mestu kojim se ugrožava ljudsko dostojanstvo, ugled i integritet, posredno ili neposredno od strane poslodavca, odnosno nadređenog lica, te stvaranja pretećeg i neprijateljskog okruženja za zaposlenu/og, sve do uklanjanja s radnog mesta.

Diskriminacijom se smatra i pozivanje **na javno izjašnjavanje o seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu.**

Prema **Ustavu Republike Srbije**, u članu 21.

Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije.

Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.

Nažalost, Ustav Srbije ne poznaje diskriminaciju osoba prema rodu i seksualnoj orijentaciji.

Kako zakoni regulišu nasilje prema LGBT osobama u Srbiji?

Krivični zakonik se bavi zaštitom različitih dobara među kojima su zaštita života, fizičkog i psihičkog integriteta, zaštita od diskriminacije, zaštita drugih prava i sloboda građanki i građana.

Krivične sankcije su: kazne, mere upozorenja, mere bezbednosti i vaspitne mере.

Vrste kazni su: kazna zatvora, novčana kazna, rad u javnom interesu i oduzimanje vozačke dozvole.

Zakon o prekršajima reguliše kršenje protivpravnih radnji, koje su manje društveno opasne od krivičnih dela. U prekršaje koji se najčešće tiču prava LGBT osoba ubrajamo remećenje javnog reda i mira. Pored ovog zakona, i **Zakon o javnom redu i miru** utvrđuje prekršaje i krivična dela kojima se ugrožavaju i remete javni red i mir.

Porodični zakon reguliše porodičnopravne i imovinske odnose između članova porodice, kao i postupke u vezi sa porodičnim odnosima. Ovaj zakon reguliše i mere zaštite od nasilja u porodici koje predstavljaju pravne mehanizme radi zaštite od nasilja u porodici u kojima je postupak hitan.

KRIVIČNO PRAVO

Krivičnopravna regulativa nasilja prema LGBT osobama

Krivična dela su ona dela koja su zakonom predviđena kao krivična dela, koja su protivpravna i skriviljena.

Žrtva je osoba koja usled izvršenog krivičnog dela trpi materijalnu i/ili nematerijalnu štetu: fizički bol i povrede, psihičke patnje, strah, uništenje ili oštećenje imovine, umanjenje imovine ili sprečavanje njenog uvećanja.

Oštećena/i je pravni naziv za žrtvu krivičnog dela, ali podrazumeva i druge osobe čija su lična ili imovinska prava krivičnim delom povređena ili ugožena, a na osnovu čega mogu ostvariti određena prava i imaju određene obaveze u krivičnom postupku.

Svedokinja/svedok je osoba koja može da da informacije o krivičnom delu, učiniocu i drugim važnim okolnostima koje se odnose na određeni događaj. Pored žrtve, odnosno oštećene/og, to može biti i neka druga osoba.

Prijavljivanje krivičnog dela

Krivično delo se može prijaviti **policiji i/ili tužilaštvu**.

Krivično delo možete prijaviti stanici policije koja se nalazi u mestu Vašeg prebivališta, i to putem telefona, pismeno ili lično. Ako živate u Beogradu, krivično delo možete prijaviti u dežurnoj službi Policijske Uprave za grad Beograd.

Kada se krivično delo prijavljuje telefonom, nakon što ste obavestili policiju šta se dogodilo, policijska patrola bi trebalo da izađe na lice mesta da uzme izjavu i sačini zapisnik.

Pored zapisnika, policija može preduzeti i druge neophodne mere i radnje

kako se ne bi uništili tragovi krivičnog dela (npr. fotografisanje, pretraživanje, i slično). Nakon što je događaj prijavljen, policija prukuplja sve potrebne informacije i, kada ima elemenata krivičnog dela, po službenoj dužnosti sastavlja krivičnu prijavu i dostavlja je nadležnom tužilaštvu.

Ukoliko ste zadobili povrede prilikom izvršenja krivičnog dela, trebalo bi da Vas policija odvede u Urgentni centar ili neku drugu medicinsku ustanovu kako bi vam bila ukazana medicinska pomoć. Kada Vas na pregled vodi policija po službenoj dužnosti, pregled se ne naplaćuje.

Podnošenjem krivične prijave ili obaveštenja o krivičnom delu tužilaštvu, posao policije se završava. Takođe, važno je znati da svaka prijava dela ne znači i podnošenje krivične prijave tužilaštvu, odnosno ne smatra se pokretanjem krivičnog postupka. Samo ukoliko ima dovoljno elemenata i činjenica koje ukazuju da se radi o određenom krivičnom delu policija će podneti krivičnu prijavu tužilaštvu, koje će dalje preduzeti neophodne proceduralne radnje.

U krivičnom postupku možete imati svojstvo:

- **oštećene/og i svedokinje/svedoka** u situacijama kada je krivični postupak pokrenut na osnovu krivične prijave ili je tužilac odlučio da preduzme krivično gonjenje, ili
- **privatne/og tužilje/tužioca**, ako je postupak pokrenut tako što je podneta privatna krivična tužba.

Profesionalno ponašanje policije

Policija je dužna da u ophođenju prema Vama postupa profesionalno i u skladu sa propisima. Policija treba da poštuje **Kodeks policijske etike** i **Zakon o policiji** u svakodnevnom radu sa građankama/građanima.

Kodeks policijske etike

Prema **Kodeksu policijske etike** koji je usvojen krajem 2006. godine, u **članu 40.** se napominje da:

Postupanje policijske etike po odredbama zakona kojima su uređeni krivični, prekršajni i drugi postupci u kojima policija primenjuje tim zakonima utvrđena ovlašćenja prema određenim licima, zasniva se, kao minimum, na osnovama sumnje o počinjenom ili o mogućem krivičnom delu ili prekršaju, odnosno drugom kažnjivom delu.

Policija poštuje prepostavku nevinosti, kao i prava osumnjičenog, okrivljenog ili drugog lica, naročito pravo da odmah bude upoznato sa optužbama protiv njega i da pripremi svoju odbranu, lično ili uz pravnu pomoć po sopstvenom izboru.

Policija obezbeđuje objektivne i poštene policijske istrage, obzirne i primerene posebnim potrebama određenih lica, kao što su deca i drugi maloletnici, žene i pripadnici manjinskih grupa, uključujući nacionalne manjine i osetljiva lica.

Polazeći od stava 2. ovog člana, stručnim smernicama obezbeđuje se pošteno ispitivanje tokom kojeg se ispitan upoznaje sa razlozima za ispitivanje, kao i sa ostalim relevantnim informacijama, o čemu se vodi zapisnik.

Član 41. Kodeksa kaže:

Policija vodi računa o posebnim potrebama koje imaju svedoci, sprovodi pravila njihove zaštite i podrške tokom postupka, posebno u slučajevima kada postoji opasnost od zastrašivanja svedoka.

Policija, bez bilo kakve diskriminacije, obezbeđuje potrebnu podršku, pomoć i informacije žrtvama krivičnih dela.

U toku policijske istrage, policija obezbeđuje prevodioca, kada je to potrebno.

Zakon o policiji

Prema **Zakonu o policiji, član 34.** uređuje se predstavljanje policijskog osoblja pre primene ovlašćenja.

Ovlašćeno službeno lice se pre početka primene policijskog ovlašćenja predstavlja pokazivanjem službene značke i službene legitimacije licu prema kome primenjuje ovlašćenja.

Izuzetno, ovlašćeno službeno lice neće se predstaviti na način iz stava 1. ovog člana ako okolnosti primene policijskog ovlašćenja u konkretnom slučaju ukazuju da bi to moglo ugroziti postizanje zakonitog cilja. U tom slučaju, ovlašćeno službeno lice će, tokom primene policijskog ovlašćenja, na svoje svojstvo upozoriti rečju "Policija".

Član 35. se odnosi na nepristrasnost, nediskriminaciju i poštovanje ljudskih prava.

Ovlašćeno službeno lice u primeni policijskog ovlašćenja postupa neprijeđeno, pružajući svakome jednaku zakonsku zaštitu i postupajući bez diskriminacije lica po bilo kom osnovu.

U primeni policijskog ovlašćenja ovlašćeno službeno lice postupa humano i poštuje dostojanstvo, ugled i čast svakog lica i druga osnovna prava i slobode čoveka, dajući prednost pravima ugroženog u odnosu na ista prava lica koja ta prava ugrožavaju, i vodeći računa o pravima trećih lica.

Ovlašćeno službeno lice će prilikom primene policijskih ovlašćenja, a na zahtev lica prema kome se ovlašćenje primenjuje, omogućiti pružanje medicinske pomoći od strane medicinske ustanove.

Podnošenje krivične prijave

Kao što je predhodno već napisano, krivično delo možete prijaviti, pored policije, i **tužilaštvo**.

Ukoliko ste oštećeni krivičnim delom ili imate saznanje o izvršenom krivičnom delu i učiniocu, krivičnu prijavu možete da podnesete i **sami**, ne-posredno tužilštvu, i to:

- u pisanoj formi, na prijavnici tužilaštva,
- usmeno, na prijavnici tužilaštva, kada se sačinjava zapisnik,
- putem telefona, kada se sačinjava službena beleška,
- elektronskom poštom, kada će se prijava sačuvati i odštampati.

Tužilaštvo kome predajete krivičnu prijavu je ono koje je nadležno za opštinu na kojoj je krivično delo izvršeno. U krivičnoj prijavi, koja mora da ima određenu formu, treba opisati događaj (vreme, mesto, najbitnije činjenice o događaju). Takođe, pravno neuka stranka ne mora da navodi naziv krivičnog dela.

Krivična prijava se podnosi u više primeraka, zavodi se i dobija se određeni broj i prosleđuje se zameniku javnog tužioca.

Ukoliko zamenik javnog tužioca odbaci vašu krivičnu prijavu, dužan je da Vas obavesti o tome, i da Vas uputi da možete nastaviti krivično gonjenje u određenom roku.

U međuvremenu, sve informacije o postupanju tužilaštva i Vašem predmetu možete da dobijete na pisarnici tužilaštva.

Kada se prikupe sve potrebne informacije i ukoliko ima elemenata krivičnog dela, javni tužilac podnosi zahtev za sprovodenje istrage ili optužnicu. Time počinje krivični postupak.

Ukoliko se radi o maloletnom učiniocu krivičnog dela koje se goni po privatnoj tužbi ili predlogu, gonjenje uvek preduzima javni tužilac za maloletnike, ali tek nakon što je oštećena/i stavila/o predlog za pokretanje postupka.

Kako se procesuiraju krivična dela?

Postoje krivična dela koja se gone po **službenoj dužnosti** i ona koja se gone po **privatnoj tužbi** ili **predlogu oštećene/og**. Krivičnim zakonikom je određeno koja krivična dela se gone po službenoj dužnosti, koja po privatnoj tužbi, a koja po predlogu oštećene/og.

Prema našem Krivičnom zakoniku, veliki broj krivičnih dela se goni po službenoj dužnosti. To znači da nadležni državni organi (policija i tužilaštvo) po službenoj dužnosti, a na osnovu prethodne prijave, preduzimaju potrebne radnje i mere kako bi se učiniteljka/učinilac krivičnog dela što pre pronašla/pronašao i protiv nje/ga pokrenuo krivični postupak, ukoliko za to ima elemenata.

Ostala krivična dela, koja se ne gone po službenoj dužnosti gone se na osnovu privatne tužbe ili predloga oštećene/og.

Po službenoj dužnosti se gone sledeća krivična dela:

Teška telesna povreda (član 121.)

Teška telesna povreda je krivično delo koje predstavlja teže narušavanje telesnog integriteta ili zdravlja neke osobe. Ovo krivično delo može imati različite oblike. Za osnovni oblik teške telesne povrede predviđena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina, dok je za najteži oblik ovog krivičnog dela, unakaženost povređenog, predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina.

Silovanje (član 178.)

Silovanje je krivično delo koje predstavlja obljudbu ili njome izjednačen čin koji je izvršen putem prinude, i to upotrebom sile ili pretnje da će neposredno napasti na život ili telo te ili njoj bliske osobe. Zaprećena kazna za osnovno delo je zatvor od dve do deset godina.

Ako je silovanje izvršeno na naročito svirep ili ponižavajući način, ili je nastupila teška telesna povreda, ili je krivično delo izvršeno od strane više izvršilaca, ili ako je krivično delo izvršeno prema maloletnici/ku, ili je za posledicu imalo trudnoću žrtve, zaprećena kazna je od tri do petnaest godina zatvora

Za najteži oblik ovog krivičnog dela, kada je izvršenjem dela nastupila smrt osobe prema kojo je delo izvršeno, propisana je zatvorska kazna od pet do osamnaest godina.

Nasilje u porodici (član 194.)

Nasilje u porodici je krivično delo koje predstavlja ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice primenom nasilja, pretnjom da će se napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem.

Propisana kazna za osnovni oblik ovog krivičnog dela je novčana kazna ili zatvor do jedne godine. Zanimljivo je istaći da je u ranijem Krivičnom zakonu Republike Srbije zaprećena kazna za osnovni oblik nasilja u porodici bila novčana kazna ili zatvor do tri godine, što znači da je prema sadašnjem Krivičnom zakoniku **smanjena kazna (!)** za ovo krivično delo.

Najteži oblik ovog krivičnog dela postoji ako je usled izvršenja dela nastupila smrt člana porodice, a zaprećena zatvorska kazna iznosi od tri do dvanaest godina.

Poseban oblik ovog krivičnog dela postoji kada član porodice prekrši **mere zaštite** od nasilja u porodici određene od strane suda na osnovu Porodičnog zakona (član 198, stav 1). Nepostupanje prema naloženim merama zaštite dovodi do krivičnog dela nasilja u porodici u Krivičnom zakoniku. Zaprećena kazna je novčana ili zatvor do šest meseci.

Povreda ravnopravnosti (član 128.)

Povreda ravnopravnosti je krivično delo koje ima dva oblika: uskraćivanje ili ograničavanje prava građanki i građana, ili davanje posebnih povlastica ili pogodnosti. Ovde se imaju u vidu prava predviđena ustavom, zakonom, podzakonskim aktom ili drugim opštim aktom, kao i ratifikovanim međunarodnim ugovorima.

Za postojanje ovog krivičnog dela nije dovoljno da postoji jedan od ova dva oblika radnje (uskraćivanje ili ograničavanje prava građanki i građana, ili davanje posebnih povlastica ili pogodnost), već da se ona čine zbog nacionalne, etičke ili rasne pripadnosti, drugačije veroispovesti, ili zbog odsustva te pripadnosti, ili zbog razlika u pogledu političkog ili drugog ubedjenja, pola, jezika, obrazovanja, društvenog položaja, socijalnog porekla, imovinskog stanja ili nekog drugog ličnog svojstva.

Za ovo krivično delo propisana je kazna zatvora do tri godine, ali ako je krivično delo izvršilo lice u vršenju službe, postojaće teži oblik za koji je zaprećena zatvorska kazna od tri meseca do pet godina zatvora.

Do sad je u našoj sudskoj praksi bilo nekoliko predmeta koji su se odnosili na diskriminaciju manjinskih grupa, a najpoznatiji su predmeti “Krsmanovača” i “Akapulko”.

Predmet “Krsmanovača”

Vrhovni sud je doneo presudu kojom je Bogdan Vasiljević osuđen na uslovnu kaznu zatvora zbog **krivičnog dela povrede ravnopravnosti**.

nosti građana, jer kao radnik na ulazu u Sportsko-rekreativnog centra “Krsmanovača” u Šapcu, 8. jula 2000. godine, nije dozvolio ulazak troje Roma na bazen samo zbog toga što su Romi.

Vrhovni sud je u obrazloženju presude jasno izrazio princip zabrane diskriminacije, posebno kada je reč o pristupu javnim mestima. Pored toga, odredio je pojam prava ličnosti i vidove sudske zaštite ovih prava: “Svi ljudi imaju pravo na zaštitu prava ličnosti, bez razlike u odnosu na rasu, boju kože, nacionalno ili etničko poreklo. Sva mesta i službe namenjene javnoj upotrebi, svima moraju biti dostupna na jednak način. Diskriminacija po bilo kom osnovu vreda ljudsko dostojanstvo čije su komponente čast, ugled, lični integritet i slično, i takva povreda prava ličnosti uživa sudsку zaštitu, kako kroz zahtev da se prestane sa povredom prava ličnosti, tako i kroz zahtev za naknadu štete.”

Ovo je **prva presuda za krivično delo povrede ravnopravnosti građana**, izrečena pred domaćim sudom.

Predmet “Akapulko”

Opštinski sud u Beogradu doneo je presudu kojom je Aleksandar Nikolić iz Beograda proglašen krivim, jer je kao radnik obezbeđenja na splavu “Akapulko” u julu 2003. godine uskratio ulazak Roma: Zorici Stojković, Petru i Ljutviji Antić samo na osnovu njihove etničke pripadnosti i izrekao mu uslovnu kaznu zatvora u trajanju od dve godine.

U postupku je tužilačka strana koristila dokazno sredstvo poznato pod nazivom “situaciono testiranje”. Radi se o novom pravnom institutu koji je uveden u naš pravni poredak preko presude Vrhovnog suda Srbije u slučaju Krsmanovača.

Rasna i druga diskriminacija (član 387.)

Rasna i druga diskriminacija je krivično delo koje predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda zajemčenih međunarodnim pravom i ugovorima međunarodnog prava koje je ratifikovala država Srbija, i to na osnovu razlike u rasi, boji kože, nacionalnosti, etičkom poreklu ili nekom drugom svojstvu. Zaprećena je zatvorska kazna od šest meseci do pet godina.

Posebno je zanimljiv stav 2. u kome se je zaprećena zatvorska kazna u istom trajanju za osobu "koja vrši proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi".

Procesuiranje krivičnih dela po privatnoj tužbi ili predlogu oštećene/og

Krivičnim zakonikom je određeno koja krivična dela se gone po službenoj dužnosti, koja po privatnoj tužbi, a koja po predlogu oštećene/og. Kod krivičnih dela koja se gone po privatnoj tužbi, osoba koja je oštećena tim krivičnim delom **sama** pokreće postupak podnošenjem **privatne tužbe** nadležnom sudu. Privatna tužba se može podneti **samo** ako ste oštećeni krivičnim delom.

Ako je osoba oštećena krivičnim delom maloletna ili potpuno lišena poslovne sposobnosti, privatnu tužbu ili predlog može podneti njena/njen zakonska/i zastupnica/zastupnik. Maloletna osoba koja ima šesnaest godina može i sama podneti privatnu tužbu ili predlog.

U ovoj pravnoj brošuri nisu obuhvaćena krivična dela koja se gone po predlogu oštećene/og jer se ta krivična dela ne odnose na oblast ove brusure: diskriminaciju i nasilje prema LGBT osobama.

Po privatnoj tužbi se gone sledeća krivična dela:

Laka telesna povreda (član 122.)

Laka telesna povreda je krivično delo koje se sastoji u lakov narušavanju telesnog integriteta, odnosno zdravlja osobe. Postoje dva oblika ovog krivičnog dela: obična laka telesna povreda i opasna laka telesna povreda. Za osnovni oblik lake telesne povrede poropisna je novčana kazna ili zatvor do jedne godine.

Opasna laka telesna povreda postoji kada se telesna povreda nanese oružjem, opasnim oruđem ili drugim sredstvom pogodnim da se telo teško povredi. Za opasnu laku telesnu povredu predviđena je kazna zatvora do tri godine.

Krivično gonjenje za opasnu laku telesnu povredu preduzima se po službenoj dužnosti, a gonjenje za običnu laku telesnu povredu vodi se po privatnoj tužbi.

Zlostavljanje i mučenje (član 137.)

Zlostavljanje i mučenje je krivično delo koje se sastoji u zlostavljanju druge osobe ili prema njoj bliskog lica, na način kojim se vreda ljudsko dostojsvstvo. Za osnovni oblik dela je predviđena kazna zatvora do jedne godine.

U slučaju da se primenom pretnje ili na drugi nedozvoljeni način drugome nanese veliki bol ili teška patnja, sa ciljem da se od njega ili trećeg lica iznudi priznanje ili neko obaveštenje, ili da se to lice zastraši ili nezakonito kazni, ili se to učini iz druge pobude zasnovane na bilo kakvom **obliku diskriminacije**, predviđena je zatvorska kazna od šest meseci do pet godina. Ukoliko ovo delo učini službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorskom kaznom od jedne do osam godina.

Ugrožavanje sigurnosti (član 138.)

Ugrožavanje sigurnosti je krivično delo koje se sastoji u upotrebi pretnje da će se napasti na život ili telo nekog lica ili njemu bliskog lica. Propisana kazna za osnovi oblik je zatvor do jedne godine.

Uvreda (član 170.)

Uvreda je krivično delo koje predstavlja omalovažavanje, negiranje ili potencijivanje nečijeg dostojanstva, ugleda, sposobnosti ili osobina. Kod krivičnog dela uvrede, radnja krivičnog dela može da predstavlja dosta širok krug delatnosti koje se mogu vršiti usmeno, pismeno, gestovima, znacima ili delom. Za osnovni oblik je predviđena novčana kazna ili zatvor do tri meseca.

Ako je krivično delo izvršeno putem štampe, radija, televizije ili na javnom skupu, zaprećena kazna je novčana ili zatvorska kazna u trajanju od šest meseci.

Kleveta (član 171.)

Kleveta je krivično delo koje se sastoji u iznošenju ili prenošenju nečeg neistinitog što može škoditi dostojanstvu, ugledu ili časti neke osobe. Propisana kazna je novčana ili zatvor do šest meseci.

Ako je kleveta izvršena putem štampe, radija, televizije ili na javnom skupu, zaprećena kazna je novčana ili zatvorska kazna u trajanju od jedne godine.

Iznošenje ličnih i porodičnih prilika (član 172.)

Ovo krivično delo, kao i uvreda ili kleveta, spada u delikte kojima se štitи najintimnija sfera osobe, njen lični i porodični život. Krivično delo se sastoji u iznošenju ili pronošenju nečeg iz ličnog ili porodičnog života nekog lica, što može škoditi njenoj/njegovoj časti ili ugledu. Činjenice koje

se iznose ili pronose mogu biti istinite ili neistinite, što nije značajno za postojanje krivičnog dela. Predviđena kazna za osnovni oblik je novčana kazna ili zatvor do šest meseci.

Ako je ovo krivično delo izvršeno putem štampe, radija, televizije ili na javnom skupu, zaprećena kazna je novčana ili zatvor do jedne godine.

Procedura u krivičnom postupku

Krivični postupak predstavlja niz radnji i mera u cilju utvrđivanja činjenica (da li postoji krivično delo i koje) i donošenje konačne odluke suda o krivičnom delu, o krivičnoj odgovornosti, kazni ili drugoj krivičnoj sankciji koju treba izreći učiniteljki/učiniocu.

Krivični postupak se pokreće donošenjem rešenja za sprovođenje istrage ili podnošenjem optužnice, optužnog predloga (kod krivičnih dela za koja je zakonom propisana novčana kazna ili zatvor do tri godine) ili privatne tužbe. Krivični postupak se sastoji iz predhodnog postupka (u okviru koga se sprovodi istraga i podiže optužnica) i glavnog pretresa.

Suđenje se odvija u određenoj sudnici u kojoj su raspoređena mesta za različite stranke u postupku, kao i članove sudskog veća. Sudenje je po pravilu javno i mogu mu prisustvovati punoletna lica, a uz dozvolu predsednika sudskog veća. Takođe, suđenju mogu prisustvovati i maloletne osobe koje su navršile šesnaest godina. Suđenju mogu da prisustvuju kako osobe koje su pozvane na suđenje od strane suda, tako i sve druge osobe koje su zainteresovane za konkretan predmet (publika).

Isključenje javnosti

U nekim suđenjima javnost može da bude isključena sa celog suđenja ili jednog dela suđenja, ako je to neophodno, i to zbog:

- čuvanja tajne,
- čuvanja javnog reda,
- zaštite morala,
- zaštite interesa maloletnice/ika,
- zaštite ličnog ili porodičnog života okrivljene/og ili oštećene/og,
- zbog otklanjanja ozbiljne opasnosti po život ili telo stranaka, oštećene/og, braniteljke;branioca, svedokinje/svedoka ili drugih osoba.

Isključenje javnosti se ne odnosi na stranke u postupku, oštećene/og, njihove zastupnice/ke, punomoćnice/ke i braniteljke;branioce.

Sudsko veće može dozvoliti da na glavnom pretresu na kome je javnost isključena, prisustvuju pojedine osobe:

- sudijski, odnosno, tužilački pripravnici/e i saradnici/e,
- sudske savetnice/i, kao i pojedina službena lica,
- naučnice/i i istraživačice/istraživači koje/i se bave istraživanjem i pro- učavanjem kriminaliteta,
- na zahtev optužene/og, prisustvovanje glavnom pretresu može da se dozvoli i njenom/njegovom bračnom partneru/ki, bliskim srodnici- ma i osobi sa kojom optužena/i živi u vanbračnoj zajednici.

Kada se sudi maloletnom licu, javnost će **uvek** biti isključena. Međutim, sudsko veće može da dozvoli da glavnom pretresu prisustvuju osobe koje se bave zaštitom i vaspitanjem maloletnica/ka ili suzbijanjem vršnjačkog nasilja.

Lica koja prisustvuju glavnom pretresu na kome je javnost isključena duž- na su da kao tajnu čuvaju sve ono što saznaju i čuju na pretresu i biće upo- zorenja da odavanje tajne predstavlja krivično delo.

Krivične sankcije

Krivične sankcije su: kazne, mere upozorenja, mere bezbednosti i vaspitne mere.

Kazna može biti zatvor i novčana kazna.

Mere upozorenja mogu biti: uslovna osuda i sudska opomena.

Mere bezbednosti mogi biti:

- obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi,
- obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi,
- obavezno lečenje alkoholičarki/a i narkomanki/a,
- zabrana vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti,
- zabrana upravljanja motornim vozilom,
- oduzimanje predmeta,
- proterivanje stranaca iz zemlje,
- oduzimanje imovinske koristi.

Vaspitne mere mogu biti: disciplinske mere, mere pojačanog nadzora i zavodske mere.

Zaštita žrtava i svedokinja/svedoka u krivičnom postupku

Svedokinja/svedok i oštećena/i imaju pravo da budu zaštićeni od uvreda, pretnji i svakog drugog napada.

Zabranjena pitanja

Zabranjeno je postavljati pitanja koja se odnose na Vaš **polni život i seksualne sklonosti**, političko i ideološko opredeljenje, rasno, nacionalno i

etičko poreklo, i druge lične i porodične okolnosti, osim ukoliko je to neophodno za konkretan sudski predmet.

Posebno osetljive žrtve i svedokinje/svedoci

Ukoliko sud utvrdi da ste kao oštećena/i i/ili svedok/inja, posebno osetljivi s obzirom na uzrast, životno iskustvo, način života, pol, zdravstveno stanje, prirodu ili posledice krivičnog dela, odnosno neke druge okolnosti, mogu se primeniti **posebna pravila krivičnog postupka:**

- saslušanje u Vašem stanu, kući, kao i u ovlašćenoj ustanovi koja je profesionalno sposobljena za saslušanje posebno ranjivih osoba;
- postaviće Vam punomoćnika tokom saslušanja, ako Vam je to neophodno, radi pomoći i podrške;
- pitanja će Vam se postavljati samo posredno, odnosno preko sudske (predsednice/ka veća) koja/i je dužna/dužan da se odnosi prema Vama sa posebnom pažnjom;
- možete da budete saslušani uz pomoć psihološkinje/psihologa, socijalne/og radnice/ka ili druge stručne osobe, ako je to neophodno radi zaštite Vaše ličnosti, telesnog i duševnog integriteta;
- suočavanje sa okrivljenom/im neće biti dozvoljeno, a sa drugim svedokinjama/svedocima, samo ako Vi to izričito zahtevate od suda.

Zaštićena/i svedokinja/svedok

Status zaštićene/og svedokinje/svedoka možete da dobijete:

- ako ste oštećena/i nekim težim krivičnim delom ili se u tom slučaju pozivate kao svedokinja/svedok (krivična dela za koja je propisana kazna zatvora od deset godina ili teža kazna);
- ako postoje okolnosti koje ukuauju da može da nastupi opasnost po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima bilo Vas ili Vama bliskih osoba, ukoliko budete saslušani i dajete odgovore na pojedina pitanja.

U tom slučaju se primenjuju posebna pravila saslušanja tako da se tokom postupka ne otkrije Vaš identitet ili identitet Vama bliske osobe:

- isključenje javnosti sa glavnog pretresa;
- izmena, brisanje iz spisa ili zabrana objavljivanja podataka o identitetu;
- uskraćivanje podataka o identitetu;
- saslušanje pod pseudonimom;
- prikrivanje identiteta;
- svedočenje iz posebne prostorije uz promenu glasa, primenom uređaja koji menja glas;
- saslušanje upotrebom tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, uz mogućnost primene uređaja koji menjaju glas i izobličuju sliku.

Rešenje o određivanju statusa zaštićene/og svedokinje/svedoka donosi sud:

- po službenoj dužnosti,
- na Vaš zahtev, ili
- na zahtev stranke, a uz Vašu saglasnost, ako se zaštita pruža Vama.

Naknada štete u krivičnom postupku

Usled izvršenja krivičnog dela mogu Vam biti nanete dve vrste štete:

- **materijalna šteta**, koja predstavlja umanjenje imovine (obična šteta) i sprečavanje njenog uvećanja (izmakla dobit),
- **nematerijana šteta**, koja predstavlja nanošenje fizičkog ili psihičkog bola, patnje ili straha.

Pravo na naknadu štete ostvarujete podnošenjem predloga za ostvarivanje imovinskopopravnog zahteva. Predlog za ostvarivanje imovinskopopravnog zahteva u krivičnom postupku podnosi se organu kome se podnosi i krivična prijava (tužilaštvu ili policiji) ili sudu pred kojim se vodi krivični postupak.

Imovinskopravni zahtev se dosuđuje u krivičnom postupku samo ukoliko se radi o imovinskom deliku gde je utvrđena vrednost stvari. Ostali slučajevi se upućuju na parnični postupak.

Parnični postupak se pokreće tužbom za naknadu štete nastale usled izvršenja krivičnog dela, a nakon okončanja krivičnog postupka, odnosno posle odbacivanja krivične prijave ili obustave postupka.

Zastarelost u krivičnom postupku

Zastarelost počinje da teče od dana kada je krivično delo izvršeno ili kada je nastupila posledica izvršenog krivičnog dela. Zastarelost se prekida za vreme za koje se, po zakonu, gonjenje ne može pokrenuti ili nastaviti (uvek kada je učinilac krivičnog dela nedostupan суду ili policiji, ili je u bekstvu, ili se krije). Zastarelost se prekida i kada se preduzme bilo koja radnja radi otkrivanja krivičnog dela, učinioca ili gonjenja učinioca.

Na primer, zastarelost za izvršena krivična dela za koja su prema zakonu predviđene kazne zatvora do jedne godine, nastupa u roku od dve godine od dana izvršenja krivičnog dela.

Apsolutna zastarelost krivičnog gonjenja učinioca krivičnog dela nastaje kada je proteklo dvostruko više vremena koje je po zakonu potrebno za zastarelost krivičnog gonjenja. Kada nastupi absolutna zastarelost krivičnog gonjenja učinioca, ta osoba se više ne može goniti za to krivično delo.

Siromaško pravo

Siromaško pravo, u širem smislu, obuhvata pravo osobe na tužbu i pravo na pristup суду, која су гарантована и Европском Конвенцијом о људским правима (члан 6. (1)).

Siromoško pravo je pravo stranke na oslobađanje od plaćanja troškova postupka usled svog imovniskog stanja. Osobe čija su primanja niža ili nemaju nikakva primanja i zbog toga nisu u mogućnosti da snose troškove sudskog postupka, mogu biti oslobođene plaćanja sudskih taksi, polaganja predujma za plaćanje troškova svedoka, veštaka i uviđaja.

Oslobađanje od plaćanja troškova postupka može biti ***delimično*** ili ***potpuno***. Delimično oslobađanje se odnosi samo na plaćanje sudskih taksi, a potpuno oslobađanje se odnosi na plaćanje svih ostalih troškova. Neophodno je da stranka priloži суду dokaz o svom imovinskom stanju, npr. da je nezaposlena i da ne plaća porez na imovinu.

Međutim, ovaj pravni institut se ne primenjuje kada je reč o obavezi na knade parničnih troškova. Ako osoba koja uživa siromaško pravo izgubi parnicu, sud je ne može oslobođiti obaveze da suprotnoj stranci nadoknadi parnične troškove.

PREKRŠAJNO PRAVO

Prekršajna regulativa nasilja prema LGBT osobama

Postoje dva zakona kojima su regulisani prekršaji: **Zakon o prekršajima** i **Zakon o javnom redu i miru**. Prekršaji su, prema Zakonu o prekršajima, povrede javnog poretku utvrđene zakonom ili drugim propisima za koje je propisana kazna ili zaštitna mera.

Remećenje javnog reda i mira je najčešći prekršaj koji se odnosi na nasilje prema LGBT osobama. Prema **Zakonu o Javnom redu i miru (član 6.)**, javni red i mir, remeti ona/j koja/i:

- svadom ili vikom remeti javni red i mir, ili svojim ponašanjem ugrožava bezbednost građana,
- ugrožava sigurnost drugih lica pretnjom da će napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica,
- ugrožava spokojstvo građanki/a ili remeti javni red i mir, vredanjem ili vršenjem nasilja prema drugima, izazivanjem tuče ili učestvovanjem u njoj.

Procedura u prekršajnom postupku

Prekršajni postupak se pokreće podnošenjem zahteva za pokretanje prekršajnog postupka. Taj zahtev može podneti oštećena osoba, policija, javno tužilaštvo ili upravni organ.

Zahtev možete podneti pismenim putem ili usmeno na zapisnik u prekršajnom sudu. Zahtev za pokretanje prekršajnog postupka se podnosi sudiji za prekršaje na opštini gde je prekršaj izvršen.

U zahtevu treba navesti ime i adresu osobe koja podnosi zahtev (oštećena/i), podatke o okrivljenoj/m, opis događaja (šta se desilo, kada, kako), zatim dostaviti dokaze ili predložiti izvođenje dokaza.

Stranke u postupku su: prekršajni/a sudija, zapisničar/ka, okrivljena/i i oštećena/i. I okrivljena/i i oštećena/i se moraju odazvati pozivu suda. Ukoliko se stranka u postupku ne pojavi na ročištu, a blagovremeno ne obavesti sud o tome, sudija može naložiti privođenje te stranke.

Prekršajni postupak se ne može pokrenuti, ako protekne jedna godina od dana kada je prekršaj izvršen. Prekršajno gonjenje zastareva u svakom slučaju kada proteknu dve godine od dana kada je prekršaj učinjen.

Sankcija

Sankcije koje se mogu izreći za prekršaj su:

- novčana kazna,
- kazna zatvora u trajanju od trideset dana, a za teže prekršaje javnog reda i mira, može se izreći kazna zatvora od šestdeset dana, i
- rad u javnom interesu.

Takođe, može se izreći i opomena ili zaštitna mera. Zaštitne mere su:

- obavezno lečenje alkoholičarki/a ili narkomanki/a,
- zabrana pristupa oštećenoj/om, objektima, ili mestu izvršenja prekršaja,
- oduzimanje predmeta,
- zabrana upravljanja motornim vozilom.

PORODIČNO PRAVO

Porodičnopravna regulativa nasilja - mere zaštite od nasilja u porodici

Porodični Zakon Republike Srbije iz 2005. godine sadrži i mere zaštite od nasilja u porodici koje štite telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo.

Prema ovom zakonu, ***nasilje u porodici*** je:

- nanošenje i pokušaj nanošenja telesne povrede,
- izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu,
- prisiljavanje na seksualni odnos,
- navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo četrnaestu godinu života ili nemoćnim licem,
- ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima,
- vredanje, kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje.

Članovi porodice, prema Porodičnom zakonu su:

- supružnici ili bivši supružnici;
- deca, roditelji i ostali krvni srodnici, lica u tazbinskom ili adoptivnom srodstvu, odnosno lica koja vezuje hraniteljstvo;
- lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu;
- vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri;
- lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi, odnosno, koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.

Porodični zakon propisuje i ***pet mera zaštite od nasilja u porodici***:

- 1) izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti;
- 2) izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti;
- 3) zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti;
- 4) zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice; i
- 5) zabrana daljeg uznenimiravanja člana porodice.

Sudska procedura povodom tužbe za zaštitu od nasilja u porodici

Tužba za zaštitu od nasilja u porodici se predaje nadležnom sudu na čijoj teritoriji ima prebivalište ili boravište član porodice prema kome je nasilje izvršeno ili na čijoj teritoriji nasilnik ima prebivalište.

Osoba koja je preživela nasilje u porodici pokreće postupak po svojoj inicijativi, za razliku od krivičnog postupka gde javni tužilac pokreće postupak po službenoj dužnosti (ex officio). U ovom (građanskom) postupku, oštećena/i je dužna/an i da dostavi dokaze sudu. Zato uz tužbu treba podneti i dokaze, kao što su: lekarsko uverenje, fotografije, podaci o svedocima, datumi kada je policija intervenisala, informacije o ranijoj osuđivanosti nasilnika, i sl. Podnošenjem tužbe se pokreće parnični postupak.

Postupak po tužbi radi zaštite od nasilja u porodici je ***naročito hitan*** postupak što znači da sud mora da u roku od osam dana zakaže prvo ročište od dana kada je tužba predata суду. Nažalost, u praksi ovaj postupak nije toliko hitan i efikasan kako je predviđeno Porodičnim zakonom.

Tužbu radi zaštite od nasilja u porodici sa merama zaštite mogu, osim žrtve, njene/njegovog zakonske/og zastupnice/ka, podneti i organ starateljstva (Centar za socijalni rad), kao i javna/i tužiteljka/tužilac.

Može se tražiti od suda da donese jednu ili više mera zaštite od nasilja. Sud nije vezan Vašim tužbenim zahtevom, već može doneti i neku drugu mjeru zaštite od one koju ste Vi predložili. Takođe, žalba ne zadržava izvršenje presude o određivanju ili produženju mere zaštite od nasilja u porodici.

Mera zaštite od nasilja u porodici može najduže trajati godinu dana. U slučaju da se nasilje nastavi, mera zaštite se može produžiti. Kršenje mere zaštite predstavlja krivično delo prema Krivičnom zakoniku i predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do šest meseci.

Materinstvo i očinstvo u slučaju začeća uz biomedicinsku pomoć

Porodični zakon iz 2005. godine po prvi put, vrlo sažeto, uređuje roditeljsko-pravni status kod medicinski asistiranog roditeljstva. Kako medicina poznaje više metoda asistiranog roditeljstva i reprodukcije, zakon je obuhvatio samo neke metode: artifijelnu inseminaciju muža (AIH), kada se oplodnja vrši semenom muža ili vanbračnog partnera, zatim, artifijelnu inseminaciju donora (AID), gde se oplodnja vrši semenom donora, i donaciju jajne ćelije ili embriona.

Roditeljstvo kod artifijelne inseminacije muža (AIH)

Prema članu 58. Porodičnog zakona Srbije, ako je (van)bračni partner majke deteta dao pisani saglasnost za ovu tehniku začeća, a majka je zaista i koristila ovu tehniku začeća, onda je partner majke deteta - otac deteta, i to bez mogućnosti osporavanja te činjenice.

Kod začeća uz biomedicinsku pomoć, postoji pravno neoboriva pretpostavka da je muž majke deteta njegov otac, bez obzira na to da li je majka deteta u ovoj tehnici začeća zaista i koristila njegov koncepcijski materijal.

Roditeljstvo kod artificijelne inseminacije donora (AID)

Ako ove saglasnosti muža nema, odnosno ako dete nije začeto ovom tehnikom, prema članu 252. stav 5, Porodičnog zakona, (van)bračni partner može tužbom osporavati svoje očinstvo.

Roditeljstvo kod donacije jajne ćelije ili embriona

Prema članu 57. Porodičnog zakona Srbije, majkom deteta koje je začeto uz biomedicinsku pomoć smatra se žena koja je rodila dete. Materinstvo žene koja je donirala jajnu ćeliju (ili ako je donirala embrion) ne može da se utvrđuje.

Usvojenje

Usvojenje je jedan od najstarijih pravnih instituta. Usvojenje je čin prenošenja roditeljskih prava i dužnosti na osobu ili osobe koje nisu biološki roditelji usvojenice/usvojenika. To je pravni akt kojim se posredstvom organa starateljstva i nadležnog suda, između dva lica - usvojiteljke/usvojioца i usvojenice/ka, zasniva odnos koji postoji između roditelja i deteta.

Zakonski uslovi za zasnivanje usvojenja

Za sticanje adoptivne sposobnosti, usvojiteljka/lac, odnosno, usvojitelji moraju ispuniti zakonom određene kriterijume:

1) potpuna poslovna sposobnost

Prema Porodičnom zakonu, ne može da usvoji osoba koja je potpuno ili delimično lišena poslovne sposobnosti.

2) određene godine usvojiteljke/usvojioca, odnosno, usvojitelja

Usvojiteljka/lac, odnosno, usvojitelji moraju biti stariji od usvojenice/usvojenika najmanje osamnaest godina, a gornja granica razlike u godinama je najviše 45 godina.

3) lična svojstva usvojiteljke/usvojioca, odnosno, usvojitelja

Prema članu 100. Porodičnog zakona Srbije, decu ne mogu da usvojavaju osobe koje su potpuno ili delimično lišene roditeljskog prava, osobe koje imaju bolest koja može dovesti u opasnost život i zdravlje usvojenice/ka, i osobe koje su osuđene za krivična dela iz grupe krivičnih dela protiv braka i porodice, protiv polne slobode i protiv života i tela.

4) državljanstvo usvojiteljke/usvojioca, odnosno usvojitelja

Prema članu 103. Porodičnog zakona Srbije, izuzetno, ako za to postoje opravdani razlozi, i strani državlјani mogu biti usvojitelji deteta koje ima naše državljanstvo.

5) (Van)bračni i (ne)bračni status usvojiteljke/usvojioca

Pravilo je da bračni drugovi zajedno usvajaju dete. Novina Porodičnog zakona jeste mogućnost da i vanbračni partneri budu usvojitelji. Takođe, usvojiteljka/usvojilac može biti i pojedinka/pojedinac, i to u **dva slučaja:**

- kada (van)bračni partner usvaja dete svog partnera (usvojiteljka/usvojilac je očuh ili mačeha), ili
- kada je usvojiteljka/usvojilac pojedinka ili pojedinac koja/i živi sam/a, ako ministar nadležnog ministarstva proceni da je to u najboljem interesu deteta, odnosno, ako postoje naročito opravdani razlozi.

Koji još zakoni štite prava LGBT osoba u Srbiji?

Zakon o radiodifuziji

Zakon o radiodifuziji iz 2002. godine sadrži **član 21.** koji se odnosi **na Suzbijanje govora mržnje.**

Agencija se stara da programi emitera ne sadrže informacije kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog različite političke opredeljenosti ili zbog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, veri, naciji, etničkoj grupi, polu ili zbog **seksualne opredeljenosti.**

Postupanje emitera suprotno zabrani iz stava 1 ovog člana je osnov za izričanje predviđenih mera od strane (Radiodifuzne) Agencije, nezavisno od drugih pravnih sredstava koja stoje na raspolaganju oštećenom.

U **članu 79.** koji se odnosi na **Posebne obaveze pri proizvodnji i emitovanju informativnog programa** stoji:

Nosioci javnog radiodifuznog servisa su dužni da pri proizvodnji i emitovanju informativnih programa poštuju princip nepristrasnosti i objektivnosti u tretiranju različitih političkih interesa i različitih subjekata, da se zalažu za slobodu i pluralizam izražavanja javnog mišljenja, kao i da spreče bilo kakav oblik rasne, verske, nacionalne, etničke ili druge netrpeljivosti ili mržnje, ili netrpeljivosti u pogledu **seksualne opredeljenosti.**

Zakon o javnom informisanju

Zakon o javnom informisanju, iz 2003. godine u **članu 38.** govori o **Zabranu “govora mržnje”.**

Zabranjeno je objavlјivanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, veri, naciji, etničkoj grupi, polu ili zbog njihove **seksualne opredeljenosti**, bez obzira na to da li je objavlјivanjem učinjeno krivično delo.

Član 39. istog Zakona se odnosi na **Tužbu zbog povrede zabrane “govora mržnje”**.

Lice na koje se kao na pripadnika grupe lično odnosi informacija iz člana 37. ovog zakona ima pravo da podnese tužbu sudu protiv autora informacije i protiv odgovornog urednika javnog glasila u kome je informacija objavljena, kojom može da zahteva zabranu njenog ponovnog objavlјivanja i objavlјivanja presude na trošak tuženih.

Protiv autora i odgovornog urednika tužbu može podneti i svako pravno lice čiji je cilj zaštita sloboda i prava čoveka i građanina, kao i organizacija čiji je cilj zaštita interesa grupa iz člana 38. ovog zakona.

Ako se informacija iz člana 38. ovog zakona lično odnosi na određeno lice, pravno lice odnosno, organizacija iz stava 2 ovog člana, može podneti tužbu samo uz pristanak lica na koje se informacija odnosi.

U parnicama po tužbama iz stava 1 i 3 ovog člana shodno se primenjuju odredbe zakona kojima se uređuje parnični postupak.

Član 40. istog Zakona ukazuje na **Oslobodenje od odgovornosti**.

Neće postojati povreda zabrane “govora mržnje” ako je informacija iz člana 38. ovog zakona deo naučnog ili novinarskog teksta, a objavljena je:

- 1) bez namere da se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica iz člana 38. ovog zakona, posebno ako je takva informacija deo objektivnog novinarskog izveštaja;
- 2) sa namerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica iz člana 38. ovog zakona ili na pojave koje predstavljaju ili mogu da predstavljaju podsticanje na takvo ponašanje.

Zakon o radu

Zakon o radu iz 2005. godine u **članu 18, 19, 20, 21, 22, i 23.** govori o **zabranjenoj diskriminaciji**, vrstama diskriminacije, kao i uznemiravanju i seksualnom uznemiravanju na poslu.

Član 18.

Zabranjena je neposredna i posredna diskriminacija lica koja traže zaposlenje, kao i zaposlenih, s obzirom na pol, rođenje, jezik, rasu, boju kože, starost, zdravstveno stanje, odnosno invalidnost, nacionalnu pripadnost, veroispovest, bračni status, porodične obaveze, **seksualno opredeljenje**, političko ili drugo uverenje, socijalno poreklo, imovinsko stanje, članstvo u političkim organizacijama, sindikatima ili neko drugo lično svojstvo.

Član 19.

Neposredna diskriminacija, u smislu ovog zakona, jeste svako postupanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 18. ovog zakona kojim se lice koje traži zaposlenje, kao i zaposleni, stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na druga lica u istoj ili sličnoj situaciji.

Posredna diskriminacija, u smislu ovog zakona, postoji kada određena, naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa stavlja ili bi stavila u nepovoljniji položaj u odnosu na druga lica - lice koje traži zaposlenje, kao i zaposlenog, zbog određenog svojstva, statusa, opredeljenja ili uverenja iz člana 18. ovog zakona.

Član 20.

Diskriminacija iz člana 18. ovog zakona zabranjena je u odnosu na:

- 1) uslove za zapošljavanje i izbor kandidata za obavljanje određenog posla;
- 2) uslove rada i sva prava iz radnog odnosa;
- 3) obrazovanje, ospozobljavanje i usavršavanje;

- 4) napredovanje na poslu;
- 5) otkaz ugovora o radu.

Odredbe ugovora o radu kojima se utvrđuje diskriminacija po nekom od osnova iz člana 18. ovog zakona ništavne su.

Član 21.

Zabranjeno je uznemiravanje i seksualno uznemiravanje.

Uznemiravanje, u smislu ovog zakona, jeste svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 18. ovog zakona koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i zaposlenog, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Seksualno uznemiravanje, u smislu ovog zakona, jeste svako verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i zaposlenog u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Član 22.

Ne smatra se diskriminacijom pravljenje razlike, isključenje ili davanje prvenstva u odnosu na određeni posao kada je priroda posla takva ili se posao obavlja u takvim uslovima da karakteristike povezane sa nekim od osnova iz člana 18. ovog zakona predstavljaju stvarni i odlučujući uslov obavljanja posla, i da je svrha koja se time želi postići opravdana.

Odredbe zakona, opšteg akta i ugovora o radu koje se odnose na posebnu zaštitu i pomoć određenim kategorijama zaposlenih, a posebno one o zaštiti invalidnih lica, žena za vreme porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta, posebne nege deteta, kao i odredbe koje se odnose na posebna prava roditelja, usvojitelja, staratelja i hranitelja - ne smatraju se diskriminacijom.

Član 23.

U slučajevima diskriminacije u smislu odredaba čl. 18 - 21. ovog zakona lice koje traži zaposlenje, kao i zaposleni, može da pokrene pred nadležnim sudom postupak za naknadu štete, u skladu sa zakonom.

Zakon o visokom obrazovanju

Zakon o visokom obrazovanju iz 2005. godine, u **članu 8.** govori o pravu na visoko obrazovanje koje pripada svim osobama koje su završile srednju školu bez obzira na lična svojstva.

Pravo na visoko obrazovanje

Član 8.

Pravo na visoko obrazovanje imaju sva lica sa prethodno stečenim srednjim obrazovanjem, bez obzira na rasu, boju kože, pol, **seksualnu orijentaciju**, etničko, nacionalno ili socijalno poreklo, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, status stečen rođenjem, postojanje senzornog ili motornog hendikepa ili imovinsko stanje.

Izuzetno, pod uslovima određenim statutom visokoškolske ustanove, pravo na visoko obrazovanje ima i lice bez stečenog srednjeg obrazovanja koje konkuriše za upis na studijske programe iz umetničkih oblasti.

Visokoškolska ustanova utvrđuje, u skladu sa zakonom, kriterijume na osnovu kojih se obavlja klasifikacija i izbor kandidata za upis (uspeh u prethodnom obrazovanju, vrsta prethodnog obrazovanja, posebna znanja, veštine ili sposobnosti i sl.).

MEĐUNARODNO PRAVO

Koji još međunarodni dokumenti štite LGBT osobe?

Poslednjih trideset godina u Evropi je donet veliki broj pravnih regulativa u vezi sa diskriminacijom koja se odnosi na plate, radne uslove i socijalnu sigurnost, kao i na seksualnu orijentaciju. Tokom godina, zakonodavstvo Evropskog Suda Pravde u Luksemburgu je pomoglo da se ovaj pravni sistem razvije i poboljša. Dole su ukratko pomenute neke od važnijih odluka evropskih institucija koje su značajne za položaj LGBT osoba.

Ugovor iz Amsterdama

Ugovor iz Amsterdama je osnivački dokument EU. U **članu 13.** Ugovor izričito pominje seksualnu orijentaciju i predviđa da "Savet EU može samostalno, na predlog Komisije i posle konsultacija sa Evropskim parlamentom preduzeti mere za borbu protiv diskriminacije na osnovu pola, rase ili etničke pripadnosti, vere ili verovanja, invalidnosti, starosti ili seksualne orijentacije". Ova odredba je stupila na snagu 1. maja 1999. godine.

Član 13. predstavlja veliki pomak u borbi protiv diskriminacije na nivou Evropske Unije, jer daje ovlašćenja Evropskoj Uniji da preduzima akcije protiv diskriminacije zasnovane na čitavom nizu osnova, uključujući i rasno i etničko poreklo, veroispovest, starost, invalidnost i seksualnu orijentaciju.

Okvirna direktiva o jednakom tretmanu pri zapošljavanju

Direktiva je obavezujući dokument i primenjuje se direktno u svim zemljama članicama Evropske Unije. Usvojena je u decembru 2000. godine, i zabranjuje direktnu i indirektnu diskriminaciju po svim osnovama, uključujući i seksualnu orijentaciju.

Povelja EU o osnovnim pravima

Proglašena u Nici u decembru 2000. godine, u **članu 21.** zabranjuje sve oblike diskriminacije, uključujući seksualnu orijentaciju. Povelja nije obavezujuća, iako je za njeno usvajanje dobijena saglasnost svih članica. Povelja izražava posvećenost Evropske Unije ostvarenju ljudskih prava svakog pojedinca. Glava III Povelje se bavi isključivo jednakošću građanki i građana, a član 21. ponavlja osnove diskriminacije.

Rezolucije Evropskog Parlamenta (EP)

Iako je nadležnost Evropskog Parlamenta limitirana, od 1984. godine pa do danas, EP se često bavio pitanjima koja se tiču prava LGBT osoba. Prva rezolucija, doneta upravo 1984. godine, ticala se poziva zemljama članicama da okončaju diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije na radnom mestu.

Usvajanjem tzv. **“Roth izveštaja”** 1995. godine (sačinila ga je Klaudija Roth iz “Odbora za građanske slobode i međunarodne odnose”) prvi put su nabrojani svi oblici i polja diskriminacije sa kojima se suočava LGBT populacija. O ovom izveštaju se vodila rasprava i on je predstavljao temelj za mnoge kasnije pozitivne korake koji su preduzeti u pravnoj regulativi.

Evropski Parlament je 1999. godine zahtevao od Evropske Komisije i Svetu EU da prilikom pregovora o pridruživanju i članstvu EU pokrenu pitanja prava i jednakosti LGBT osoba, kada je to potrebno. Prema rezoluciji usvojenoj 1998. godine, Evropski Parlament “neće dati pristanak na pristupanje EU nijednoj zemlji koja kroz svoju politiku ili zakone krši ljudska prava gejeva i lezbejki”.

Rezolucija o jednakim pravima homoseksualaca i lezbejki iz 1994. godine

Ova odluka ima za cilj ukidanje percepcije homoseksualnosti kao nepodobnog oblika ponašanja, kao i sve oblike diskriminacije u radnom pravu, javnim službama, krivičnom, građanskom, ugovornom, trgovačkom pra-

vu, zatim ukidanje prepreka za zaključenje braka ili drugu pravno regulisani zajednicu, kao i diskriminaciju na osnovu starosne granice za zakonit pristanak na seksualni odnos, itd.

Savet Evrope (SE)

Bitno je naglasiti da ovo nije ustanova EU, iako postoje različiti oblici saradnje između EU i SE. Savet Evrope (Council of Europe) ne bi trebalo mešati sa Evropskim Savetom (European Council). Članstvo u SE predstavlja važan (neformalni) preduslov za članstvo u EU, s obzirom na to da podrazumeva sposobnost i spremnost da se štite ljudska prava i prava etničkih manjina i da se poštuje princip vladavine prava.

Republika Srbija je članica Saveta Evrope od 2003. godine. Članstvo u Savetu Evrope znači da su sve odluke institucija EU, uključujući i odluke Saveta Evrope, obavezujuće i za našu državu. Širok spektar inicijativa Saveta Evrope često poprima formu konvencija koje imaju za cilj da zakonodavnu praksu pojedinih zemalja dovedu u sklad međusobno i, u svakom pojedinačnom slučaju - sa standardima Saveta Evrope. Ovi sporazumi se dopunjaju brojnim rezolucijama i preporukama koje Komitet Ministara upućuje državama članicama.

Od strateškog je značaja za Republiku Srbiju njen pristupanje Savetu Evrope, proces stabilizacije i pridruživanja Evropskoj Uniji, kao i poštovanje ljudskih prava, jednakosti i ravnopravnosti svih njenih građana i građanki, te usklađivanje našeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU.

Odluka Parlamentarne skupštine Saveta Evrope od 26. septembra 2000. godine

Parlamentarnu skupštinu Saveta Evrope čine predstavnici Parlamenta 46 zemalja članica Saveta Evrope. Rezolucije i odluke Parlamentarne skupštine imaju veliki značaj i takođe se mogu ubrojati u standarde. Svojom odlukom od 26.

septembra 2000. godine Parlamentarna Skupština je pozvala evropske vlade :

- da ukinu krivična dela kojima se kažnjava dobrovoljni polni odnos dve punoletne homoseksualne osobe,
- da uključe seksualnu orijentaciju među zabranjene osnove diskriminacije,
- da primenjuju isti starosni minimum za homoseksualne i heteroseksualne odnose,
- da preduzmu pozitivne mere protiv homofobije,
- da dozvole registrovano partnerstvo, i
- da uvrste progon po osnovu seksualne orijentacije kao osnov za dobijanje azila.

Komitet za migraciju, izbeglice i demografiju Parlamentarne Skupštine je nešto ranije iste godine razmatrao sličnu temu. Naime, 23. marta 2000. godine, ovaj Komitet je doneo Preporuku u kojoj se naglašava da lezbejke i homoseksualci koji imaju opravdan strah od progona zbog "pripadnosti određenoj socijalnoj grupi" treba da se smatraju izbeglicama u smislu člana 1 A (2) Ženevske konvencije o izbeglicama. Preporuka ovog Komiteta je i da se izbegličkim istopolnim parovima dozvoli "**family reunification**", (spajanje porodice) kao pravo koje pripada svim izbeglicama.

Iako je do sada učinjeno dosta na usklađivanju zakonodavstava i regulativa u državama Evropske Unije, zakonodavna regulativa i sudska praksa u oblasti zaštite od diskriminacije i LGBT prava se znatno razlikuju od države do države. (npr. neki zakoni u Poljskoj koji se tiču zaštite od diskriminacije LGBT osoba ne pružaju isti nivo zaštite kao i zakonodavstvo skandinavskih država, iako su sve one članice Evropske Unije).

Usklađivanje nacionalnih zakona i propisa sa pravom i standardima EU je jedan od prioriteta ne samo novih članica, već i postojećih država Evropske Unije. Rezolucije, preporuke i direktive evropskih institucija su smernice razvoja nacionalnih pravnih sistema i pokazuju koliko su ti procesi dinamični i različiti.

Evropska Konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (ECHR)

Evropska Konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (ECHR) je osnovni i najvažniji dokument koji svaka članica Evropske Unije potpisuje prilikom pristupanja. Konvencija ima trideset članova. Evropski sud za ljudska prava u Strazburu razmatra predstavke (žalbe) osoba kojima su ljudska prava ugrožena ili prekršena i donosi obavezujuće odluke za države članice Saveta Evrope.

Neki članovi Konvencije se naročito odnose na prava LGBT osoba, i to: pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života (član 8.), zabrana diskriminacije (član 14.), kao i dopuna Konvenciji, Protokol 12, koji se odnosi na opštu zabranu diskriminacije.

Član 8. – “Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života”

U vezi sa pitanjima koje je Evropski Sud razmatrao u okviru člana 8. Konvencije, a koja se odnose na seksualnu privatnost, su homoseksualnost i prava lica koja su bila podvrgnuta operaciji promene pola.

Član 8.

- 1) Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.
- 2) Javne vlasti se neće mešati u vršenje ovog prava, osim ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili mora- la, ili radi zaštite prava i slobode drugih.

Evropski Sud je stao na stanovište da izražavanje vlastite seksualnosti spada u "najintimnije aspekte privatnog života". Prema tome, bilo koje radnje koje se preduzimaju protiv pojedinki/aca zbog njihove istopolne orijentacije, predstavljaju mešanje u njihove privatne živote. To mogu biti aktivnosti ispitivanja potencijalnih istopolno orijentisanih osoba o njihovom seksualnim sklonostima, ili postojanje zakona koji dozvoljavaju poslodavcu da otpusti osobu zbog njene istopolne orijentacije.

Samo postojanje krivičnog zakonodavstva kojim se sankcionišu istopolne seksualne aktivnosti, čak i tamo gde zakon nije primenjen dugo godina, prema mišljenju Evropskog Suda takođe predstavlja mešanje u pravo na poštovanje privatnog života.

Član 14. - “Zabrana diskriminacije”

Članom 14. Konvencije zabranjena je diskriminacija u uživanju prava koja su garantovana nekim drugim članom.

Član 14.

Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovinsko stanje, rođenje ili drugi status.

“Drugi status” predstavlja druge osnove diskriminacije koji su zabranjeni i za koje je Evropski Sud utvrdio u toku svoje decenijske prakse da su takođe osnovi za diskriminaciju. Ostali osnovi obuhvataju, ali ne iscrpljuju: bračni status, profesionalni status, **seksualnu orijentaciju** i vojni čin.

Protokol 12 Evropske Konvencije – “Opšta zabrana diskriminacije”

Protokolom 12 iz 2000. godine proširuje se obim zaštite, koji je prvobitno predviđen članom 14. Konvencije, i na sve druge oblike diskriminacije. Iako seksualna orijentacija nije izričito pomenuta, s obzirom na praksu Evropskog suda za ljudska prava i formulaciju **člana 1.** ovog protokola, može se široko tumačiti da je i seksualna orijentacija obuhvaćena ovim članom.

Do oktobra 2008. godine, Protokol 12 Evropske Konvencije je potpisalo 36 država članica Saveta Evrope, a njih sedamnaest je ratifikovalo Protokol.

Član 1.

Opšta zabrana diskriminacije

Svako pravo koje zakon predviđa ostvarivaće se bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao npr. polu, rasi, boji kože, jeziku, veroispovesti, političkom i drugom uverenju, nacionalnom ili društvenom poreklu, povezanosti s nacionalnom manjinom, imovini, rođenju ili drugom statusu.

Javne vlasti neće ni prema kome vršiti diskriminaciju po osnovima kao što su oni pomenuti u stavu 1.

Neke važnije sudske presude Evropskog suda za ljudska prava koje se odnose na prava LGBT osoba

Evropski Sud je razmatrao različite situacije u kojima dolazi do diskriminacije LGBT osoba.

Iako nijedan član Evropske konvencije o ljudskim pravima ne sadrži seksualnu orijentaciju kao osnov diskriminacije, u mnogim odlukama Evropskog suda potvrđena je obaveza države da štite od diskriminacije osobe drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne.

Među prvim postupcima su bili *Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva (1981)*, *Norris protiv Irske (1988)* i *Modinos protiv Kipra (1993)*. U svim ovim slučajevima Sud je našao da kriminalizacija istopolnog odnosa u domaćim zakonima predstavlja kršenja prava na privatni i porodični život predviđen u članu 8. Konvencije. Kao što je često slučaj, Sud nije želeo da se upušta u razmatranje člana 14. kojim se zabranjuje diskriminacija jer je smatrao da je konstatovanje povrede člana 8. sasvim dovoljno.

Ti prvi predmeti su posebno važni zbog toga što su ukazali na to da istopoljni odnosi spadaju u sferu privatnog života na osnovu člana 8. Konvencije. To znači da države moraju zabraniti diskriminaciju u uživanju tih prava na osnovu člana 14. Konvencije.

U predmetu *Sutherland protiv Ujedinjenog Kraljevstva (1997)*, Sud je odlučio da je predviđanjem različite starosne granice za heteroseksualne i homoseksualne odnose, Ujedinjeno Kraljevstvo prekršilo član 14. kojim je zabranjena diskriminacija. Čak je i Evropska Komisija za ljudska prava iznela mišljenje da je postojanje zakonskih propisa po kojima se krivičnim delom smatra učestvovanje u muškom homoseksualnom odnosu, ukoliko nema pristanka obe strane i ukoliko nemaju osamnaest godina, (dok je starosna granica pristanka za heteroseksualne odnose šesnaest godina), predstavlja kršenje člana 14. Evropske Konvencije u vezi sa članom 8.

U predmetu *A.D.T protiv Ujedinjenog Kraljevstva (2000)*, podnositelj predstavke je gej muškarac koji je imao grupni seks i koji se žalio da je to što je osuđen za bludne radnje predstavljalо kršenje njegovog prava na poštovanje privatnog života koje proističe iz člana 8. i u vezi sa članom 14. Konvencije. Sud je smatrao da su aktivnosti podnositelja predstavke bile "privatne". Evropski sud je utvrdio da je u ovom predmetu bio prekršen član 8. Konvencije.

Međutim, Sud nije uvek uvažavao zahteve kada su aplikanti bili LGBT osobe. Tako je u predmetu *Laskey, Jaggard and Brown protiv Ujedinjenog Kraljevstva (1997)*, Sud naglasio da sadomazohističke aktivnosti

mogu biti ograničene od strane države iz razloga zaštite zdravlja i da u tom slučaju Ujedinjeno Kraljevstvo nije prekršilo Evropsku Konvenciju.

U predmetima *S.L. protiv Austrije (2003)* i *L. i V. protiv Austrije (2003)*, podnosioci predstavki su se žalili zbog toga što su i dalje na snazi zakoni kojima se kriminalizuje homoseksualni akt između odraslog muškarca i tinejdžera koji je na taj odnos dobrovoljno pristao, a ima između četrnaest i osamnaest godina, i zbog toga što su oni na osnovu te zakonske odredbe bili osuđeni. Pozivajući se na član 8. Konvencije zasebno i u vezi sa članom 14. Konvencije, aplikanti su tvrdili da je njihovo pravo na poštovanje privatnog života prekršeno i da je sporna zakonska odredba diskriminatorna, budući da heteroseksualni ili lezbejski odnosi između odraslih osoba i tinejdžera istih godina nisu kažnjivi.

Ukazano je na rastući evropski konsenzus u pogledu toga da treba primenjivati istu starosnu granicu za pristanak na seksualne odnose, bili oni "heteroseksualni, lezbejski ili homoseksualni". Sud je zaključio da Država nije predočila "ozbiljne razloge" kako bi opravdala ovo mešanje i našla da je povređen član 14. u vezi sa članom 8.

U predmetu *Salgueiro da Silva Mouta protiv Portugala (1999)* podnositelj predstavke se obratio Evropskom Sudu zbog toga što je portugalski Apelacioni sud svoju odluku da starateljstvo nad njihovom crkrom poveri njegovoj bivšoj ženi, a ne njemu, zasnovao isključivo na osnovu njegove seksualne orijentacije, čime je, kako je navedeno u predstavci, prekršen član 8. Konvencije u vezi sa članom 14.

Evropski Sud je naglasio da seksualna orijentacija ne može biti razlog zbog koga se ocu ne dodeljuje starateljstvo nad detetom. Prema mišljenju Suda, u pomenutom predmetu prekršen je član 8. Konvencije u vezi sa članom 14, a Sud je naglasio da član 14. (zabrana diskriminacije) podrazumeva i **seksualnu orijentaciju**, čime ovaj predmet, takođe, predstavlja presedan u praksi Evropskog suda.

U predmetu ***Frette protiv Francuske (2002)***, podnosiocu predstavke je odbijen zahtev za izdavanje dozvole za usvajanje deteta. Podnositelj predstavke je naveo da je odluka o tome da mu se ne dozvoli usvajanje deteta bila implicitno zasnovana samo na njegovoj seksualnoj orijentaciji. Tvrđio je da je ta odluka doneta u pravnom sistemu u kome se inače dopušta da osoba koja nije u braku usvoji dete, praktično, isključuje svaku mogućnost usvajanja za osobe drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, a da pri tome ne uzima u obzir njihove lične kvalitete i sposobnosti za vaspitanje i negu dece.

Pozivajući se na široko diskreciono pravo države u ovoj oblasti, Evropski Sud je izneo mišljenje da je opravdanje koje je francuska država navela (razmatranje interesa deteta) bilo objektivno i razumno, kao i da je razlika u postupanju zbog koje se podnositelj predstavke obratio Evropskom sudu, nije bila diskriminatorna u smislu člana 14. Konvencije.

U predmetu ***Lustig-Pean, Beckett protiv Ujedinjenog Kraljevstva (1999)***, podnosioci predstavke su bili pod istragom i potom otpušteni iz Kraljevske mornarice zbog svoje homoseksualnosti. U to vreme je homoseksualcima bilo забранено da se zaposle u vojsci iz razloga nacionalne bezbednosti. Podnosioci predstavke su u svojoj predstavci naveli da je istraga koju je mornarica sprovela povodom njihove homoseksualnosti i činjenica da su bili otpušteni iz službe, predstavljala kršenje njihovog prava na poštovanje privatnog života.

U svojoj odluci Sud je istakao da nije bila opravdana ni istraga koja je sprovedena povodom njihove seksualne orijentacije, niti je bilo opravданo njihovo otpuštanje iz vojske na osnovu homoseksualnosti. Navedeni akti države predstavljaju povredu člana 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima.

U predmetu ***Karner protiv Austrije (2003)*** podnositelj predstavke je tvrdio da je žrtva diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije jer je Vrhovni sud Austrije odbio da mu prizna status "životnog saputnika" njegovog preminulog partnera, čime je on bio sprečen da nasledi ugovor o zakupu stana koji je zaključio njegov partner. Podnositelj predstavke je živeo u stanu koji

je bio iznajmljen njegovom partneru na osnovu ugovora o zakupu i, da nije bilo njegove drugačije seksualne orijentacije, njemu bi bilo priznato pravo na nasleđivanje ugovora o zakupu. On se pozvao na kršenje člana 14. u vezi sa članom 8. Konvencije. Evropski sud je stao na stanovište da je u ovom predmetu bio prekršen član 14. Konvencije u vezi sa članom 8.

KORISNE INFORMACIJE

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

Pravno savetovalište

svakog radnog dana od 10 - 17h.

Telefon: 011 3341 855 ili

Email: prava@labris.org.rs

Gayten LGBT

LGBT SOS telefon

Utorkom i četvrtkom 19 - 22h

Telefon: 011 3290 - 846

Gay Straight Alijansa

Email: info@gsa.org.rs

Policijska uprava grada Beograda

Bulevar Despota Stefana 107

Telefon: 011 329 2622 (centrala)

Policijska uprava - Niš

Nade Tomić 14, 18000 Niš

Telefon: 018 511-222

Policijska uprava - Novi Sad

Bulevar kralja Petra prvog 11, 21000 Novi Sad

Telefon: 021 488-4000 i

021 488-5000

Zaštitnik građana

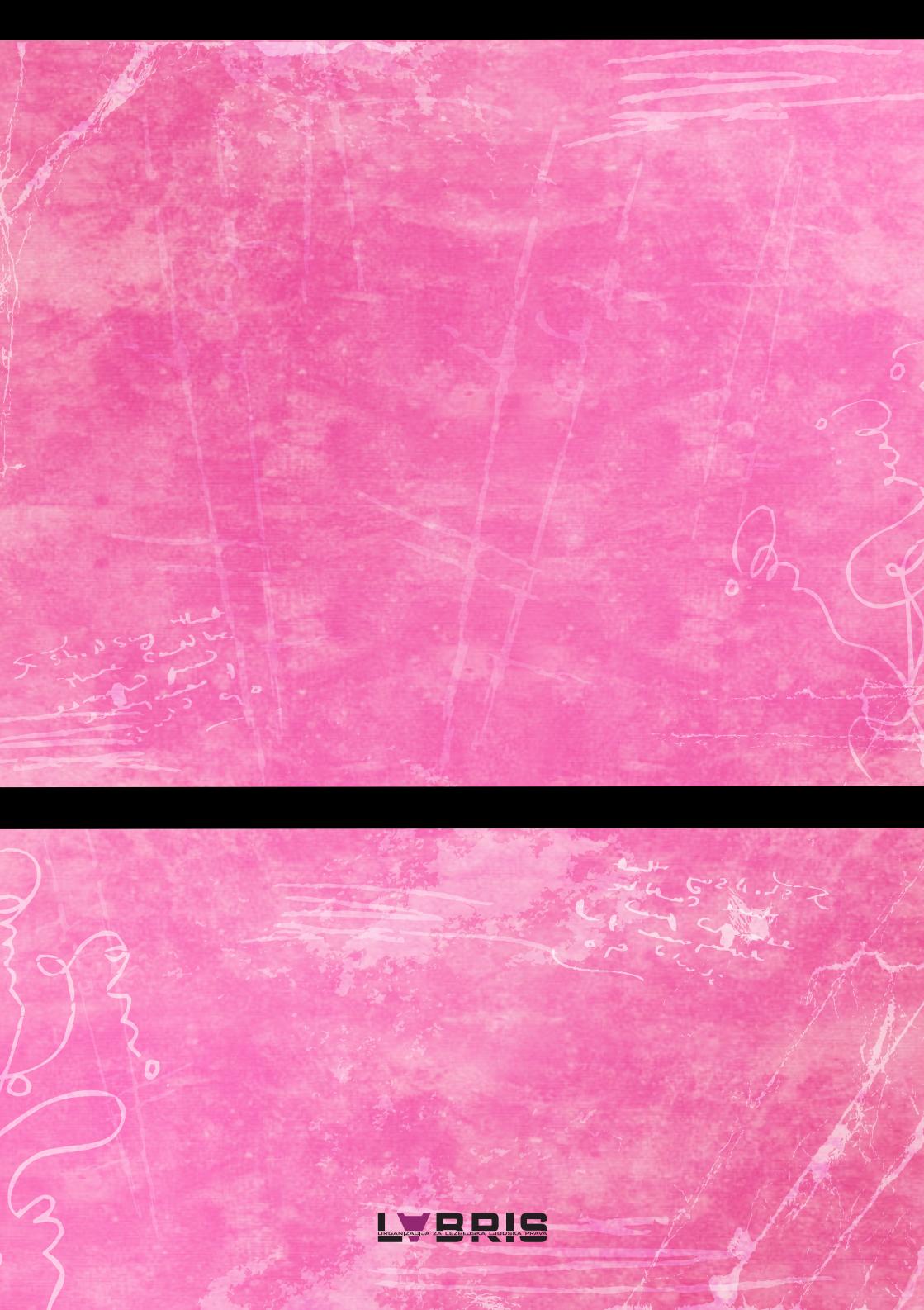
Milutina Milankovića 106

Telefon: 011 214 2281

011 311 44 37

Email: zastitnik@zastitnik.gov.rs

CIP

LVRIS
ORGANIZACIJA ZA LEZBIJSKA LIJUĐKA PRAVA